

Per salvar-nos els mots

Una aproximació a l'obra lingüística

de Joan Baptista Xuriguera

M. del Roser Trilla i Prujà

IES Alexandre Satorras (Mataró)

L'amor a la llengua

L'interès per la llengua és inherent en un escriptor. Joan Baptista Xuriguera, com no podia ser altrament, va reflexionar sobre el sentit de la seva literatura i sobre la llengua literària que faria servir. «Escrivim en la llengua que pensem i sentim; en la nostra, naturalment. No sabriem fer-ho d'una altra manera.»¹ L'any 1948 escrivia a l'exili de Montauban una «Oda a la llengua catalana», dedicada precisament «Al Mestre Pompeu Fabra, en el seu 80è aniversari», les dues primeres estrofes de la qual fan així:

«Del poble, filla i mare, nascuda en terra ufana,
Regnant en valls i serres, davall del cel més blau,
Perdura, riu i canta la llengua Catalana,
Com un vaixell navega damunt la dolça plana
Del mar, bressant ses veles amb l'aire més suau.

Els segles l'han vist créixer, de perles enjoiada,
Fadrina que estimaven els més rics pretendents.
Els reis l'han ennoblida, les lires l'han cantada,
Les mares l'han difosa, els homes l'han parlada
I Déu escolta encara amb joia sos accents.»²

Aquestes qualitats de la llengua catalana Xuriguera les veu en totes les llengües maternes, com comenta en el deliciós article ja citat:

1. Joan Baptista XURIGUERA, «La llengua», *Xaloc*, núm. 31 (maig-juny de 1969), p. 82-83.

2. El poema ha estat recollit a Joan Baptista XURIGUERA, *L'horta daurada* (Juneda, Editorial Fonoll, 2008), p. 28-30.

«Una llengua és l'herència que un poble ha rebut del passat, és l'ànima d'una comunitat que imposa la moral de la seva presència. I la col·lectivitat es manifesta a través d'ella i sent el deure de transmetre-la a generacions futures, com els béns d'una família que veiem passar de pares a fills. [...] L'amor a la família, a la llengua, al poble, a la història i a la cultura propis, és instintiu, innat, perdurable i humà.»³

De mentalitat oberta i moderna, Xuriguera defensa el plurilingüisme i la igualtat de totes les llengües. Coneix de prop la cultura castellana i la francesa i destrueix alguns prejudicis, vigents encara en l'actual segle XXI, en afirmar:

«L'ús de la nostra llengua ens porta un plaer sempre nou, que no té res a veure amb l'extensió geogràfica de les altres llengües ni amb la intensitat amb què brollen d'altres dolls. L'aigua de la nostra font és pura i cristal·lina i apaga sobrerament la nostra set. Sabem que hi ha en el món altres llengües més difoses, però sabem també que n'hi ha moltes que són més reduïdes i esquifides que la nostra. En el pitjor dels casos podríem dir, com Musset: *Mon verre est petit mais je bois dans mon verre*. [...] Com més s'han endinsat en altres llengües més han estimat la pròpia, i l'han coneguda més profundament a través del contacte amb les altres. Unamuno els donà la raó quan escriví: *No conoce ni su propia lengua quien sólo ella conoce*.»⁴

Més enllà dels profunds lligams entre la persona i la llengua, Xuriguera sentirà una autèntica passió per la seva. Viu amb intensitat i entusiasme tant la normativització duta a terme per Fabra com la normalització lingüística esdevinguda en la democràcia. El segle XX, el seu segle, és també «el segle de la llengua catalana», com titula un article publicat a *Tele/Expres*, on, a més de lloar l'obra de Fabra i la unificació que assolí, gràcies a les directrius de Prat de la Riba i al

seguiment que en feren escriptors i lingüistes, diu coses com:

«Així tenim, doncs, que el segle XX ha estat el de la Llengua Catalana. Hem superat feliçment el procés obligat de modernització que han anat sofrint totes les altres llengües. Aquell català medieval concret, entenedor, suau i sonor de Ramon Llull, Arnau de Vilanova, Bernat Metge, Joanot Martorell, Francesc Eiximenis, Ausiàs March i molts altres, no ha perdut l'encant i la brillantor de la seva època. Però també la llengua catalana actual, indiscutiblement filla d'aquella, va demostrant sòlidament la seva maduresa, apta per a expressar tots els pensaments de l'home.

En el segle XX han aparegut i s'han realitzat l'ordre i la tècnica de la llengua catalana. Avui és una llengua científica. Tot no pot fer-se alhora. El segle XX és el de la llengua catalana.»⁵

Joan Baptista Xuriguera el 1953 a l'Acadèmia Künhel, on exercia de professor.

En un altre article publicat el mateix any al mateix diari, no s'està de defensar la tasca duta a terme en aquell moment pels ajuntaments catalans pel que fa a la catalanització, de rètols, cartes, escrits oficials, etc. Podríem pensar que es tracta d'una lògica reacció defensiva, ja que en aquell moment Xuriguera es guanyava la vida com a assessor lingüístic al Departament

3. Joan Baptista XURIGUERA, «La llengua», p. 82.

4. *Ibidem*, p. 82.

5. J. B. XURIGUERA, «El segle de la llengua catalana», *Tele/Expres*, 12 de juliol de 1980.

de Correcció i Revisió de Textos de l'Ajuntament de Barcelona; així sortia al pas de les acusacions de «negligència catalanitzadora [...] incomprendible sobretot en els ajuntaments» aparegudes en aquell temps en els diaris barcelonins. Tanmateix, és innegable veure en aquest article una bona dosi d'entusiasme davant d'una normalitat lingüística que, molt probablement, Xuriguera no creia tenir l'oportunitat de viure.

«Tenim abundants testimonis sobre la voluntat i els esforços de molts ajuntaments catalans en vistes a realitzar una obra meritòria. [...] En general tothom respon amb bona voluntat, sense resistència, adaptant-se progressivament al nou ritme, al nou corrent. En resum, sense creure en meravelles, és innegable que es va realitzant una mena de miracle, que tothom accepta complagut, i que ens va portant cada dia cap a la meta lluminosa.»⁶

I hi parla de l'oficina de correcció de textos, de les traduccions i correccions de les ordenances municipals, de les consultes dels consellers i dels funcionaris i de les classes de català que reben els qui no coneixen prou bé la llengua catalana.

Tanmateix, l'entusiasme s'aigualeix en els darrers anys de la seva vida, quan constata que, en la seva opinió, es fa un mal ús de la llengua. En l'article «Salvem la llengua», de títol prou significatiu, deixa ben clara la seva opinió.

«La llengua catalana passa per uns moments de descurança [...] algun locutor de la ràdio i la televisió que barreja un mot gruixut amb la incorrecció gramatical [...] l'expressió barroera ha penetrat també en el teatre i el cinema [...] el llibre n'és també una víctima pacífica i, de continuar per aquest camí, aviat haurem convertit una part de la literatura en un farcit d'impureses lèxiques i, a vegades, en un garbuix on abunden l'estirabot, el reneç i els termes escandalosos. Aquest resultat no fa bonic ni és propi d'un bon escriptor, ni és tampoc un signe

de valentia ni una mostra de bon estil. [...] El nostre cinema incipient ha caigut en aquest parany fàcil de presentar-nos un diàleg barat i descortès. [...] els excessos no són sovint sinó una manca de cultura i una absència de talent.»⁷

L'accés del català als mitjans de comunicació orals porta a l'ús no només de l'estàndard sinó de registres col·loquials i vulgars. Paradoxalment, aquest avenç en els usos del català inquieta Xuriguera, que en denuncia tant les incorreccions com els vulgarismes. El terme «impuresa» es refereix a ambdós aspectes. Xuriguera no es pot estar de plànyer aquesta situació, sobretot perquè és plenament conscient de l'esforç que s'ha fet durant generacions per eliminar de la llengua catalana les expressions no genuïnes, i no s'està de dir-ho:

«[...] podríem recordar que la literatura catalana s'havia distingit fins a mitjan segle xx per un esplet d'escriptors que exercien llur ofici amb dignitat i noblesa, que experimentaven una natural repugnància davant qualsevol signe de barroeria i s'esforçaven a enaltir amb mostres de talent i bellesa les seves creacions. [...]

Tot es pot dir a condició de no perdre els estreps i un bon escriptor serà sempre aquell que posseirà un lèxic mes ajustat a l'argument i a les figures socials que ens presentarà. El talent és un doll privilegiat de l'esperit, que s'aconsegueix amb esforç, voluntat i geni creador. [...]

Tinguem cura de la nostra llengua. No anem de pressa a destruir-la. És com un tresor que cobreix el nostre esperit. Amb raó es diu que la llengua és l'ànima del poble. [...] Si volem que Catalunya sigui neta, hem de mantenir neta també la nostra llengua. Aquesta podria ser la nostra divisa.»⁸

En aquest text s'hi observa una evident preocupació, poc compartida per les noves generacions de gramàtics i escriptors, per la situació lingüís-

6. J. B. XURIGUERA, «La llengua catalana, encara», *Tele/Express*, 30 d'octubre de 1980.

7. J. B. XURIGUERA: «Salvem la llengua», *El Llamp*, núm. 6 (24 de maig de 1984), p. 3.

8. *Ibidem*, p. 3.

tica del moment. Va ser enviat al diari *Avui*, que no el va publicar.

El mestratge de Fabra

Un dia de tardor de 1945, Pompeu Fabra va anar amb tren fins a Montauban per conèixer Xuriguera. No hi va fer estada: només hi va passar unes hores per conèixer-lo personalment, ja que hi havia establert correspondència a propòsit d'algunes paraules lleidatanes que Xuriguera trobava a faltar en el diccionari de Fabra. En parlarem més endavant. Aquesta visita va ser per a Xuriguera «un dels motius més autèntics de sincera satisfacció que hem conegut durant la nostra vida.»⁹

L'admiració per Pompeu Fabra, nom que sempre el fa precedir de l'epítet de «mestre», és total i absoluta. Li reconeix i elogia la tasca feta, però alhora reclama el nou diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. Lamenta la llarga llista d'addicions, supressions i modificacions que s'afegeixen al *Diccionari Fabra* a partir de la quarta edició (1966) i s'engresca amb l'anunci que fa el llavors president de l'IEC, Joan Ainaud de Lasarte, de la confecció del diccionari oficial, que, tanmateix, no veuria la llum fins al 1995.

«L'obra del mestre Fabra és meravellosa i miraculosa. Ell és l'artífex de la nostra llengua, el qui la tragué del caos i l'ordenà. A ell li cap l'honor d'haver-nos deixat un llenguatge científic, madur i apte, que aconseguí d'establir la unitat gramatical a la nostra terra i ens permet de parlar i escriure una llengua correcta, normal i vigorosa.»¹⁰

«A ell cabrà sempre l'honor i la glòria d'haver contribuït com ningú més al redreçament de la llengua catalana, perquè certament fou ell qui la

tragué del caos de la decadència i la convertí miraculosament en un instrument d'expressió normal, perfectament adaptat a la vida moderna. [...] El mestre Pompeu Fabra adverteix que el seu diccionari no era de l'Institut, en una nova demostració del seu caràcter prudent i respectuós [...] El diccionari Fabra ha acomplert molt dignament el seu paper. Al cap de tants anys d'un ús continu i insistent, és natural que necessiti d'ésser arrebossat. Al mestre Pompeu Fabra li cap la glòria. Ell va fer la seva feina, la primera de totes. Els altres havien de fer, després, l'altra.»¹¹

I ell es disposarà a fer la seva, però dins de la profunda fidelitat i admiració. A l'hora de confeccionar el seu diccionari, li és absolutament fidel.¹² I no s'està de dir-ho, ni en el seu quadern ni en la publicitat que es féu de l'obra: «Conté tots els mots que es troben al *Diccionari General de Pompeu Fabra*». Potser per això mateix li devia doldre l'acció legal que emprengueren les filles de Fabra contra aquesta publicitat, que Xuriguera anota així en el seu quadern:

«3 desembre 1977. L'advocat Joan Llevadot i Estradé, antic funcionari de la Generalitat, secció de Finances, ha escrit a l'editorial Claret en nom de les filles del mestre Pompeu Fabra una carta perquè retiresin del *Nou Diccionari de la Llengua Catalana*, fet per nosaltres, una banda petita de paper que duia aquestes paraules: "Conté tot el Dic. Fabra i les modificacions de l'I.E.C." Tots els diccionaris catalans les porten aquestes paraules, perquè són les que formen la llengua catalana, que és patrimoni del poble.

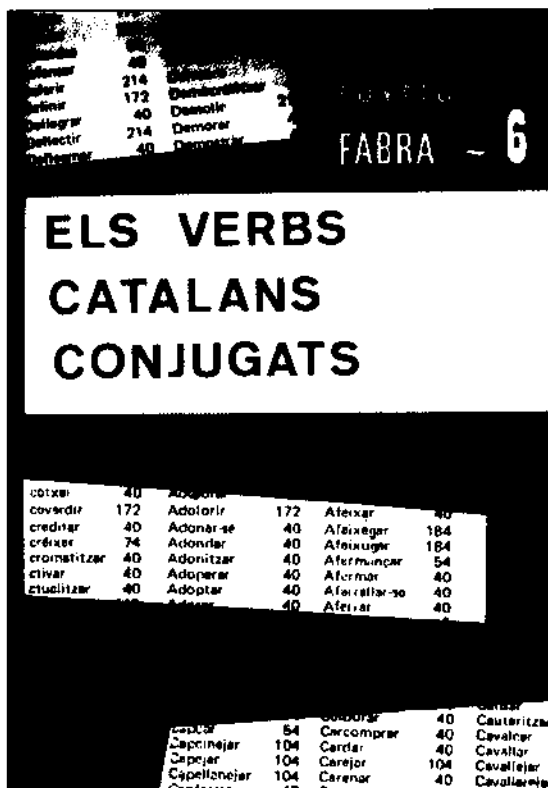
A nosaltres ens ha semblat una susceptibilitat ben discutible. Tenen por de la competència? De nou recordem els antics personatges de David i Goliat...»

9. J. B. XURIGUERA, «Pompeu Fabra i Montauban», *Tela/Estel*, núm. 99 (31 de maig de 1968), p. 28-29.

10. J. B. XURIGUERA, «Com vaig escriure el *Nou Diccionari de la Llengua Catalana*», *Xaloc*, núm. 90 (juliol-agost de 1977), p. 68-70.

11. J. B. XURIGUERA, «El diccionari Fabra», *Avui*, 11 de febrer de 1979.

12. Joan Solà dirà «és estrictament, àdhuc servilment, fidel al Fabra», en l'article «Test a quatre diccionaris», *Diari de Barcelona*, 17 de febrer de 1976.

Coberta del cèlebre manual *Els verbs catalans conjugats* (1972).

Tot i que hi féu algunes modificacions, de les quals parlarem més endavant, aquestes, com no podia ser d'altra manera, «no modifiquen l'obra meravellosa feta pel Mestre». ¹³

L'obra lingüística

La tasca lingüística de Joan Baptista Xuriguera es concreta en tres obres en català: *Els verbs catalans conjugats* (1972), *Nou diccionari de la llengua catalana* (1975) i *Diccionari terminològic de l'administració municipal* (1980); una en castellà: *Los verbos conjugados* (1983) i una altra en francès: *Dictionnaire pratique catalan-français*. Aquesta darrera obra, lliurada a l'editorial Arimany per encàrrec seu cap al 1968, no es va arribar a publicar mai.

13. J. B. XURIGUERA, *Quadern inèdit*, 7 de març de 1976.

L'objectiu general que persegueix Xuriguera en les seves obres lingüístiques és clarament didàctic. Per la seva condició de professor, malda per fer més assequibles la gramàtica i el lèxic de la nostra llengua. Així, «útil», «fàcil», «manejable», «clar»... són alguns dels adjectius que més es repeteixen en caracteritzar les obres lingüístiques de J. B. Xuriguera. I, per altra banda, tota la seva obra palesa una gran vocació de servei: fa el que cal fer quan cal fer-ho.

Els verbs catalans conjugats (1972)

En un comentari ¹⁴ en un blog on es parla de Joan Baptista Xuriguera i se n'anuncia el centenari, llegim: «el xuriguera és ja el nom popular del llibret —imprescindible— dels verbs. Fins i tot de conjugar en podríem dir xuriguera.»

I una mica és això. Des que es va publicar l'any 1972, aquest ha estat, sens dubte, el manual de conjugació verbal més conegut i probablement el més utilitzat. ¹⁵ En l'actualitat, hi ha altres manuals de verbs, però el de Xuriguera va ser el primer. (De fet, el precedent fou el llibre *Tots els verbs catalans*, de Rafael Folch i Capdevila, publicat uns vint anys abans.) Però Xuriguera actualitzà i féu més assequible un dels temes més arduos de les llengües romàniques. En el pròleg indica que ha seguit les quatre obres fonamentals de Fabra: el *Diccionari ortogràfic* de l'IEC, el *Diccionari General de la Llengua Catalana* (A. López Llausàs, editor) *La conjugació dels verbs en català* (Editorial Barcino) i la *Gramàtica catalana* (Editorial Teide). El llibre presentava en una doble pàgina la conjugació de 120 verbs, ordenats alfabèticament, als quals es remetien tots els altres verbs inclosos en el DGLC de Fabra, en total: 7.636 verbs, que figuraven a l'índex. En

14. Comentari de Júlia al post del 15 de juliol de 2007 del blog Saragatona.

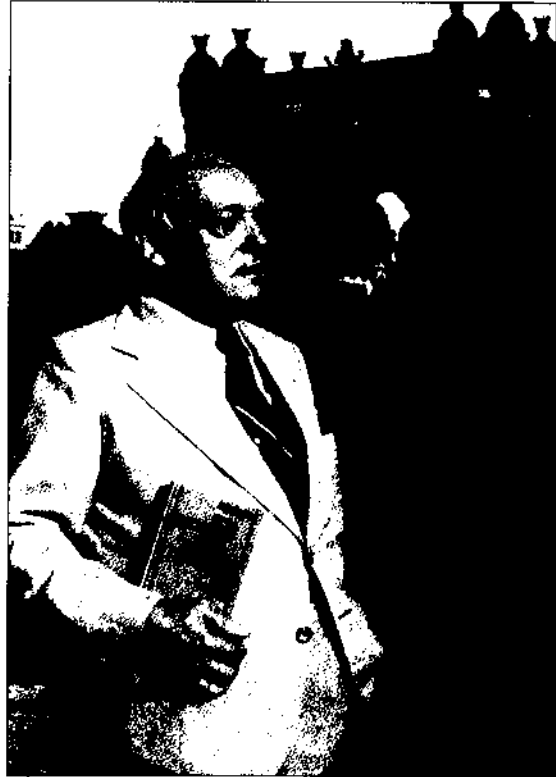
15. Joan Coromines li diu, en una visita que li féu Xuriguera el 13 de febrer de 1975, en el decurs de la qual li regala la segona edició d'*Els verbs catalans conjugats*: «Tinc els vostres llibres a l'abast de la mà.»

l'edició de 2007, s'hi precisa «la conjugació dels més de 8.800 verbs inclosos en el *DIEC*.»¹⁶

Aquesta obra, encàrrec de l'editorial Claret, Xuriguera la va acabar, com consta en el seu quadern, el 3 d'abril de 1972. Va ser rebuda amb entusiasme, i, recomanada a tort i a dret, es va convertir ràpidament en un èxit de vendes.¹⁷ «Recomano la seva adquisició per ésser un indispensable llibre de consulta en cas de dubte.»¹⁸ Val a dir que Xuriguera és més conegut per aquest que per cap altre dels seus llibres: «Curós amb totes les seves obres —recordi's que J. B. Xuriguera és historiador, novel·lista, poeta, assagista i autor teatral—, en aquesta catalogació dels verbs catalans ha deixat una empremta d'un gramàtic de primer ordre.»¹⁹

Nou diccionari de la llengua catalana (1975)

L'obra lingüística de la qual Xuriguera se sentia més satisfet és, sens dubte, el *Nou diccionari de la llengua catalana*. (Abans s'havia de dir *Diccionari modern de la llengua catalana*.) La seva relació amb l'editorial Claret, que ja li havia publicat amb èxit el llibre dels verbs, va propiciar que Pere Prat, el director, li encarregués de fer un diccionari. No li va posar cap condició, ni pel que fa a l'extensió ni pel que fa a les característiques. I la llibertat absoluta li va permetre de tenir la idea original: fer un diccionari agrupat per famílies. És a dir, en l'entrada hi figura el

Joan Baptista Xuriguera amb el *Nou diccionari de la llengua catalana* a Barcelona (1975).

«mot pilot» i els seus derivats. Aquesta idea se li va acudir el 5 de gener de 1973. I l'elaboració del diccionari va ser costosa: hi va estar treballant de valent (de quatre a vuit hores diàries) durant dinou mesos. Va lliurar 22.612 fitxes,²⁰ amb un total de divuit trameses, des del 19 de febrer de 1973 fins al 2 d'agost de 1974.

El «mot pilot» és, simplement, el mot més conegut de cada família. No es tracta, necessàriament, del mot primitiu. I, en la mateixa entrada, hi apareixen els altres mots de la família. Al costat de cada mot, hi ha indicada la categoria gramatical, la definició tan simple com sigui possible, però no hi ha exemples. Tot

16. No cal dir que l'edició i les correccions d'aquesta edició no són pas obra de Joan Baptista Xuriguera, sinó de la mateixa editorial Claret, com queda indicat en la nota introductòria. Fins n'ha desaparegut el pròleg que havia escrit Xuriguera per a la primera edició.

17. El 7 de març de 1976, Xuriguera anota en el seu quadern: «Hem hagut de procedir ràpidament a publicar la tercera edició d'*Els verbs catalans conjugats*, perquè no en restava cap exemplar. Aquest llibre es ven de cent en cent i, a vegades, de dos-cents en dos-cents. Amb aquesta tercera edició ja saltem als onze mil exemplars. I l'èxit continua.»

18. S. GUASCH, «La llengua i la vida», *Terres catalanes*, núm. 10 (estiu de 1973), s/p.

19. Ramon COSTAFREDA, «Els verbs catalans conjugats», *Bulletí del Centre Comarcal Lleidatà*, núm. 207 (maig de 1975), p. 10.

20. Les fitxes estan distribuïdes així: lletra A, 2.334 fitxes; B, 1.148; C, 2.379; D, 1.676; E, 2.711; E, 794; G, 779; H, 392; I, 1.097; J, 114; K, 5; L, 558; M, 1.350; N, 336; O, 403; P, 1.973; Q, 136; R, 1.077; S, 1.259; T, 1.215; U, 148; V, 444; W, 8; X, 219; Y, 117, 56.

plegat fa que l'extensió d'aquest diccionari sigui molt menor que la del Fabra. Xuriguera estava convençut de la necessitat d'un diccionari com aquest.²¹ I té també molt clar quins en són els destinataris: els joves, aquells a qui pertoca rebre l'herència dels qui els han precedit.²²

En el pròleg, l'autor indica que, a més del *Diccionari General de la Llengua Catalana*, de Pompeu Fabra, tenia al davant set altres diccionaris. Pel que veiem en les seves notes, sabem que va consultar un *Larousse* en nou volums (sovint hi trobem definicions en francès), el *Diccionari Català-Valencià-Balear*; el *Pal-las*, d'Emili Vallès; un diccionari de Santiago Albertí; *l'Espasa*; la *Gran Enciclopèdia Catalana* i el *Diccionari de la Rima*, de Francesc Ferrer i Pastor, publicat a València el 1956. Però també consten a les seves notes manuscrites consultes a la gramàtica de Fabra i a la de Marvà. Pel que fa al *Diccionari General*, ignorem quantes edicions consultà, però, de vegades anota que fa referència a la cinquena edició, de 1968, que era la darrera en aquell moment: la sisena és de novembre de 1974, tres mesos després que Xuriguera acabés el seu diccionari. Però no s'acabaren aquí les fonts d'informació. Per les mateixes notes sabem que consultava fonts orals. L'informador que apareix més sovint és Jaume Granell, l'opinió del qual té molt en compte, així com també el pare Manuel Casanoves, amb qui intercanviava problemes lèxics o gramaticals.

21. El dia 3 de març de 1973, Xuriguera anota al seu quadern: «Fa falta aquest Diccionari a Catalunya? Sí, perquè els joves, estudiants, escolars o treballadors, no en tenen. El Fabra és guixut i car. I el nostre volem que sigui barat i... no gaire gros.»

22. En el pròleg Xuriguera diu: «La idea que ens ha portat a fer aquest *Nou Diccionari de la Llengua Catalana* és la d'oferir a la nostra joventut, sobretot, un diccionari complet, de definicions reduïdes i sense exemples, que li recordi fàcilment la significació de tots els mots que figuren en el *Diccionari General* [...]»

Precisament és Jaume Granell qui li envia un extracte²³ del prefaci al *The Student's Dictionary of Anglo-Saxon*, de Henry Sweet,²⁴ amb una engrescadora nota manuscrita.²⁵ En el pròleg al seu diccionari, inclourà precisament un fragment subratllat d'aquest prefaci, llevat de l'última frase: «En resum, ens podem aventurar en la paradoxa que un bon diccionari és necessàriament un diccionari dolent», que no li devia semblar prou escaient per encapçalar un diccionari de la llengua catalana.

Tot i la seva passió pel diccionari, o precisament per això, Xuriguera tenia molt clar que la llengua anava molt més enllà del diccionari:

«Hi ha molta gent que continua creient que les paraules vénen del diccionari, i no pas el diccionari de les paraules, "l'origen de les quals, diu un filòleg francès, es troba en els llavis de l'home".

Fabra tingué present aquesta evidència i hi restà fidel tota la vida. El seu treball no consistí a inventar una llengua sinó a ordenar-la, establir-ne unes normes, netejar-la d'impureses, fer-la apta i donar-li agilitat i uniformitat, suaument i científicament.

23. «Aquest diccionari fou emprès a requesta dels Delegats de Clarendon Press, els quals sentint la necessitat d'un abreujament del gran diccionari anglo-saxó, encara en procés de publicació, s'adreçaren a mi. Per una diversitat de raons em vaig sentir obligat a emprendre el treball. Com que el llibre era sol·licitat com més aviat millor, amb vistes a anticipar-me a abreujaments no autoritzats, no podia fer altrament que esmerçar-me al millor possible, dins un espai i un període limitats. Cada diccionari és necessàriament un compromís. Si és fet idealment bé i en una escala adequada, no s'acaba mai —i un diccionari inacabat és pitjor que inútil— o, si s'acaba, no és mai uniforme quant a materials i tractament. Un diccionari que sigui bo des d'un punt de vista pràctic —és a dir, que sigui acabat dins un temps raonable i sigui contingut dins raonables límits d'espai— restarà lluny d'uns requeriments ideals. En resum, ens podem aventurar en la paradoxa que un bon diccionari és necessàriament un diccionari dolent». El subratllat ignoro si és de Granell o de Xuriguera.

24. Henry Sweet (1845-1912) fou un prestigiós lingüista anglès en qui Georges Bernard Shaw s'inspirà en crear el professor Higgins, protagonista del seu *Pigmalió*.

25. «Amic Xuriguera, ho trobeu just? Jo l'hi trobo molt. Hi ha d'altra gent que han pensat abans que nosaltres en aquestes coses i això fa que no ens trobem tan sols. Això ja és molt. A veure! Jaume Granell.»

vitalitat, el meu desig de veure a Prada un parer de dies a Montauban s'ha fet, si possible ara, més viu, no que pas encara fixem en la data de la meua vinguda. Vendré, estiguem-ne segurs, però no que deixem que la meua anada a dolosa en va desgraciada, i, per ara, no em veig pas amb cor d'imprimir de nou un cartell de troc. Però me defien per això de l'inauguració oficial de les tasques del Casal. Femosa que per a viantar el Casal, per a prestar l'organització amb les altres i amb els febles llenguatges, tot dirà avà, i que, si me hauré pogut assistir a la inauguració oficial de la nostra tasca, molt dirà que no em vingué donat, durant la meua estada a Montauban, d'assistir a algun dels actes que agermanant així en organitzant i fins d'invenció al protagonista. Veu-aci ara, amic Xuriguera, les

Casa nostra per tal com aquest important sector de Catalunya atempera una de les bases més pensables a la nostra. On diria «l'agut en els problemes...» i no seria millor de dir una cosa així com: «Salvament (o salvament agut) com a tancament en els problemes...». On diria «...agut important sector de Catalunya» no seria millor de dir «agut importantíssim sector d'opinió»? o «...corrent d'opinió»? En fi, i no sembla que ~~atenuar~~ representi gran bé la reducció que subllin entre el del sector de Catalunya («d'opinió») i les bases indispensables a la nostra? J'heu vist: heu poca cosa, i així després d'una revisió a fins torn es mena un escripte de la nostra Catalunya. Aleshores i els vostres companys del Casal d'opinió del meu agruament i del gran que em cap he no poder assistir a la inauguració oficial de les nostres tasques. Com diu abans vostra P. Fabra

Fragment d'una carta de Pompeu Fabra a Joan Baptista Xuriguera del 10 de gener de 1945.

Perquè la llengua ja existia i el poble se'n servia en la vida ordinària i en l'exercici del pensament.»²⁶

I per aquest mateix motiu, maldà per aconseguir la incorporació d'un seguit de termes lleidatans al *Diccionari General* de Fabra. Aquesta és la raó per la qual inicià una correspondència amb Fabra l'any 1945, en la qual tractaren, entre d'altres, els termes següents: els mots *aïna* i *argall*, Fabra els valora («veurem quin profit se'n pot treure quan serem a Barcelona a l'l. de E. C.»²⁷), però no apareixen ni al *DGLC* ni al *DIEC*, encara que sí al de Xuriguera. Per altra banda, que *padellàs* figurí al Fabra, i posteriorment al *DIEC*, escrit d'aquesta manera és precisament gràcies a Xuriguera, com reconeix Fabra en una carta.²⁸

26. J. B. XURIGUERA, «La llengua», p. 82.

27. Cal recordar que Fabra va morir a l'exili, a Prada de Conflent, el dia de Nadal de 1948.

28. «Prada, 21 d'abril de 1945. Estimats Xuriguera: no cal pas que sortiu en defensa del mot *padellàs*. Aquest mot ja figura en el *Diccionari General*. El que jo us deia a la meua lletra és que malauradament aquest mot, per un lapsus, figura escrit malament en el Diccionari: no *padellàs* (que és la grafia bona) sinó *pedallàs*. No cal dir que en la 2ª ed. Del Dic. es farà la corresponent esmena.»

Però els mots lleidatans no són les úniques aportacions del diccionari de Xuriguera. Per exemple, les seves investigacions el fan preferir *lluenti* a *lluentó*, terme aquest darrer que indica Fabra (i més tard també el *DIEC*). Trobar «un vestit de lluentins» en un vers de Carner el convenç de la bondat d'aquest terme,²⁹ defensat també pel seu amic Granell. D'altres modificacions que hi va introduir són, per exemple, *veral*, que el deixa en singular, a diferència del que feia el Fabra. (El *DIEC*, però, el fa també singular.) Va canviar *enrodillar* per *enrodellar*, perquè el veia derivat de *rodell* o *rodella*.

(El *DIEC* segueix Fabra: només *enrodillar*.) Hi va incloure, per exemple, un terme com *glucòmetre*, que no figurava en el *DGLC*. I hi afegí el terme heràldic *gules*, excepcionalment amb una explícita referència medieval: «“quatre palls de goles”, Pere Miquel Carbonell, 1479», per demostrar-ne la genuïtat. (Tanmateix, el *DIEC* contempla només *gules*, terme coincident amb el castellà.)

Conseqüent amb la seva idea d'equiparar barbarismes amb vulgarismes, i malgrat la seva confessada fidelitat a Fabra, Xuriguera no s'està d'eliminar del seu diccionari termes que ell considera impropis, com els castellanismes *burro* o *encubessar-se* (mot aquest darrer que ha desaparegut del *DIEC*), o el vulgarisme *empixonar*.

D'altres canvis que va fer van ser motivats per aclarir i simplificar la consulta, com per exemple afegir al costat d'una definició i entre parèntesis

29. J. B. XURIGUERA, «Com vaig escriure el *Nou Diccionari de la Llengua Catalana*», p. 69.

mots com «peix», «herba», «ocell», etc.³⁰ És clar que aquest objectiu és una eina de doble tall, ja que, per exemple, per tal d'escurçar, s'escriu en una mateixa definició el substantiu i l'adjectiu, sense cap marca morfològica,³¹ o bé els termes homònims apareixen de vegades en una única entrada.³² La falta d'exemples dificulta de vegades la comprensió.³³ I sovint una definició molt curta és poc útil.³⁴

El principal avantatge d'aquest diccionari és, alhora, el seu principal inconvenient. Incloure els mots d'una família (tant els hereditaris com els cultismes) en una mateixa entrada fa que, per exemple, per trobar el terme *frugífer* calgui anar al mot *fruita*.

L'acollida que tingué aquest diccionari fou excel·lent. Una vegada més es repeteixen els qualificatius de «pràctic», «manejable», «útil», «original», «funcional», «clar».³⁵ Joan Solà en remarca l'originalitat i la fidelitat a Fabra.³⁶ Miquel Dolç en destaca que és una «obra completa», que presenta «una rara facilitat en la consulta», que és còmode i popular, etc.³⁷ Per acabar, Santiago Pey en crítica l'excessiva fidelitat a Fabra, tret que comparteix amb els

diccionaris de la *Gran Enciclopèdia Catalana*, el de Santiago Albertí, el de Miquel Arimany i el de Josep Miracle.³⁸ Isidor Marí en destaca «d'una banda, la clara voluntat de servei declarada per l'autor, pendent sempre d'allò que més útil i necessari podia ser per a la llengua catalana, sense preocupar-se pel propi profit o lluïment; i de l'altra, la lúcida consciència del procés d'expansió de l'aprenentatge i l'ús del català.»³⁹

Diccionari terminològic de l'administració municipal (1980)

El darrer⁴⁰ llibre de Xuriguera és un vocabulari castellà-català de termes administratius. Va ser escrit conjuntament amb el secretari general de l'Ajuntament de Barcelona, Jordi Baulies, «amb la col·laboració dels membres de l'Oficina tècnica de control i coordinació de textos» i amb l'ajut ja, a més del *DGLC* i altres diccionaris, del primer volum del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines. Hi van esmerçar poc més d'un any i comprèn 6.830 paraules.⁴¹ Segons que destaca Baulies en el pròleg, Xuriguera es va dedicar a la «tasca de depuració idiomàtica», a investigar i a sospesar cada mot i a buscar-ne l'equivalència

30. «Gobi (o gòbit) m. Cabot (peix).»

31. «afluent a. Que aflueix. Riu que desemboca en un altre de més important.»

32. «alba f. La primera claror del dia. Túnica de tela blanca. Àlber o arbre blanc.»

33. «anantre —a u. Usat sense article. Zool. Sense articulacions visibles.»

34. «martell m. Eina composta d'un bloc de metall i d'un mànec de fusta.»

35. Ll. L. de C. [probablement, Lluís López del Castillo], «J. B. Xuriguera, *Nou diccionari de la llengua catalana*, *Perspectiva escolar*, núm. 5 (gener de 1976), p. 52.

36. Joan Solà, «Test a quatre diccionaris», *Diari de Barcelona*, 7 de febrer de 1976.

37. Miquel Dolç, «El catalán, medio de comunicación cultural», *La Vanguardia Española*, 26 de febrer de 1976.

38. Santiago PEY i ESTRANY, «Cal que els nostres diccionaris generals es posin al dia», *SERRA D'OR*, núm. 307 (abril de 1985), p. 45-46.

39. ISIDOR MARÍ, *L'obralingüística de Joan B. Xuriguera*. Intervenció en l'homenatge pòstum a Joan Baptista Xuriguera, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, el 24 d'abril de 1989.

40. Deixo de banda el manual *Los verbos conjugados*, ja que segueix el mateix patró de l'edició catalana i, per tant, té els mateixos avantatges. Probablement va ser un encàrrec editorial, aprofitant l'enorme èxit del llibre de 1972, que Xuriguera accepta per raons crematístiques. Lliurat ja el *Nou diccionari* (en aquests dies n'està corregint les proves —va per la lletra C—, proves que no acabarà fins al 10 d'agost de 1975), anota en el seu quadern: «17 gener 1975. Fa molt temps que faig només treballs de correcció de llibres (Editorial 62, Editorial Claret), i no em resta temps per escriure coses meves. Ah, aquests maleïts diners!»

41. [S/s], «Proceso de catalanización del Ayuntamiento», *La Vanguardia*, 18 d'abril de 1980.

més exacta, «en una mostra més de la seva llarga, intensa i profitosa experiència de compilació lingüística catalana».⁴² Aquesta actitud seva d'analitzar, valorar i corregir es posa ben de manifest en les modificacions manuscrites que anotà al seu propi *Diccionari terminològic*, com si no donés mai per enllestida la feina feta.

No deixa de ser curiós que la darrera obra lingüística de Xuriguera sigui precisament aquest diccionari, que té en compte, entre d'altres, la Llei municipal catalana de 1933 i que fou editat per l'Ajuntament de Barcelona. Xuriguera hi

ingressà com a funcionari municipal el 1933 i no hi va retornar, gràcies a una amnistia, fins al 1977, quan ja tenia 69 anys, una edat que la gent més aviat acostuma a pensar en la jubilació que no pas a recomençar una feina. Hi treballarà durant deu anys, fins al maig de l'any de la seva mort. Entremig, la llarga nit del franquisme, l'exili, la censura, la repressió... Però, finalment, les coses van tornar on sempre haurien hagut d'estar. I és gràcies a Xuriguera, i a les persones que, com ell, van viure per salvar-nos els mots, que això ha estat possible.